

Oleg Petrović

**PREGLED USTANOVA I DRUŠTAVA
OTOKA MOLATA 1813. - 1943.**

Separat

ZADARSKA SMOTRA
ČASOPIS ZA KULTURU, ZNANOST I UMJETNOST

GODIŠTE LXXI.
BROJ 1-3, 2022.

ZADAR, 2022.

Oleg Petrović

**PREGLED USTANOVA I DRUŠTAVA
OTOKA MOLATA 1813. - 1943.**

Separat

Oleg Petrović

STUDIJE, RASPRAVE, ESEJI

Pregled ustanova i društava otoka Molata 1813. - 1943.

1. UVOD

Naselja otoka Molata Brkulje, Molat i Zapuntel tijekom 130 godina promijenila su tri društveno-politička sustava, od habsburške Austrije (1813. - 1918.), pa Karadorđevićeve Jugoslavije (1918.-1941.) do Mussolinijeve Italije (1941. - 1943.).

Stanovništvo je do pojave filoksera na vinogradima godine 1894. živjelo ustaljenim gospodarskim i društveno-religioznim životom.¹ Naime stanovništvo je podijeljeno na samo dva društvena sloja, dobrostojeći i siromašni, odnosno na dva staleža, privilegirani i pučani. Dobrostojeći sloj koji je sačinjavao svega 12 % stanovništva, sastavljen je od obitelji čiji su članovi obavljali službu **župnika i kapelana, nadglednika** te časnika Teritorijalnih snaga otoka Molata te su stekli velike posjede u zakupu umjesto novčanih nagrada. Počeo se formirati od sredine 17. st., pa tijekom 18. st. Povećane prihode ulažu u kupnju ribarskih brodova što im omogućuje dodatnu zaradu.² Tom se sloju pridružuje novi trgovački sloj od sredine 19. st. u Molatu i od konca 19. st. u Brkuljama i Zapuntelu, koji ujedno posjeduje i manje trgovačke brodove.³ Članovi dobrostojećih obitelji birani su u razne službe lokalne uprave (pristavi, čauši i glavari naselja te članovi Općinskog vijeća Općine Silbe).

Međutim, propašću vinograda veliki dio muškog stanovništva odlazi na privremeni rad u Argentinu i Čile. Dio se vraća već početkom 20. stoljeća, a drugi nakon Prvog svjetskog rata. Dio povratnika svoju uštedevinu ulaže u dionice motornih jedrenjaka registriranih u lukama Ist i Molat te u građevinsko poduzetništvo, **razne obrte i trgovinu** te u ugostiteljstvo uzdižući se u dobrostojeći sloj.⁴ Zahvaljujući snažnijoj gospodarskoj aktivnosti stanovništva, ali i državnoj

¹ Nino ROTIM, Filoksera ili trsov ušenac, *Glasić zaštite bilja*, 6/2018, Zagreb, 78.

² Grozdana FRANOV-ZIVKOVIĆ, Društveni položaj pripadnika mletačkih Teritorijalnih snaga (Cernida) sa zadarskog područja u 17. i 18. stoljeću na temelju glagoljskih matičnih knjiga i ostalih dokumenata, *Acta Histriae*, 2/2018, Koper, 478.

³ Oleg PETROVIĆ, Narpisi otoka Molata (1479.-1899.), *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 44/2002, Zadar, 13.

⁴ Damir MAGAŠ, Molat. Prilog geografskim istraživanjima u Zadarskoj regiji, *Radovi Zavoda JAZU u Zadru*, 27-28/1981, Zadar, 382, 383.

5

STUDIJE, RASPRAVE, ESEJI

ZADARSKA SMOTRA - 1-3 - 2022

financijskoj potpori Austrijske Monarhije i manjem dijelu Kraljevine Jugoslavije, te marljivošću župnika i kapelana znatno se razvio društveni i religiozni život.

Društvenoga i religioznoga razvoja otoka Molata dosadašnji objavljeni radovi samo se djelomično dotiču, pa se od ustanova navode redovne i pomoćne pučke škole u Molatu i Zapuntelu,⁵ lučke ispostave u Molatu i Zapuntelu⁶ te Poštanski ured u Molatu.⁷ Od društava spomenuta je samo Ribarska zadruga u Molatu.⁸

Međutim, arhivski izvori otkrivaju i prikazuju mnogo širu i veću sliku o društvenom i religioznom životu stanovništva otoka Molata u promatranom razdoblju. Arhivski izvori otkrivaju veoma bogatu aktivnost župnika i kapelana u promjenama liturgijskog i uredskog jezika, pa do opremanja unutrašnjosti crkava novim oltarima i kipovima te kupnje novih crkvenih zvona. Obnavljaju se crkve i župne kuće te grade zvonice. Društveni život stanovništva otoka Molata od početka 20. st. ne održava se samo u crkvenom okviru već se proširuje osnivanjem državnih škola, zadruga i kulturnih društava.

Rad predstavlja pregled ustanova i društava u razmatranom razdoblju, opisujući početke pojedinih ustanova i društava ne ulazeći u dublju i širu djelatnost. Iznimka je u tom smislu djelovanje župa i kapelanija, koje imaju višestoljetnu tradiciju, pa smo naveli bitnije događaje u liturgiji i gradnji.

2. LOKALNA UPRAVA

U razdoblju Druge austrijske uprave, točnije godine 1824., od naselja otoka Molata formirane su dvije porezne općine, jedna u Molatu i druga u Zapuntelu, kojoj pripadaju Brkulje. Podređene su političkoj Općini Silba, odnosno Zadarskom kotaru. Općina Silba sastavljena je od Općinske uprave i Općinskog vijeća. Članovi Općinskog vijeća birani su po kriteriju poreznog cenzusa. Tijekom navedenoga razdoblja dobrostojećem sloju pripada samo 12 % obitelji čiji su članovi birani u Općinsko vijeće i u lokalna poglavarstva. Općina Silba tek godine 1886. potpada pod vlast Narodne stranke.⁹ Na izborima za Carevinsko vijeće u Beču na biračkom mjestu Molat Zadarskog izbornog kotara godine 1907. sa 108 glasova odnosno 100 % pobijedio je kandidat Stranke prava don Ivo Prodan u odnosu na Autonomnašku stranku.¹⁰ Veliki uspjeh Stranke prava don Ive Prodana ponovila je na sljedećim izborima godine 1911.¹¹

⁵ Šime LJUBIČIĆ, *Pučko školstvo Zadarskog kotara od 1869. do 1920. godine*, Nin 2010., 35, 112, 168, 243, 402.

⁶ Oliver FIJO, Pomorstvo Zadarsko-Šibenske regije u drugoj polovini XIX. stoljeća, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 1/1954, Zagreb, 258, 259.

⁷ PETROVIĆ 2002, 30, 31.

⁸ Tereza GANZA-ARAS, Pokušaj kapitalističke preobrazbe sela i zadrugi pokret u austrijskoj Dalmaciji od razdoblja liberalizma do 1918. godine, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, 19/1986, Zagreb, 159.; Šime PERIČIĆ, Prilog poznavanju gospodarsva otoka Molata od 18. do početka 20. st., *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 52/2010, Zagreb-Zadar, 270.

⁹ Dinko FORETIĆ, Otrci Zadarskog arhipelaga u periodu od 1860. do 1940., *Zadarsko otčje*, Zbornik, 1974., Zadar, 224.

¹⁰ Marjan DIKLJIĆ, Dvije pobjede don Ive Prodana za Carevinsko vijeće Beču, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 45/2003, Zadar, 381.

¹¹ DIKLJIĆ 2003, 385.

6

Na čelu uprave pojedinog naselja bio je glavar, a uz njega je bio i po jedan pristav i čauš. Služba je trajala tri godine, a mogla se i ponoviti. Članove poglavarstva biralo je Općinsko vijeće Silbe, a imenovalo je Okružno poglavarstvo u Zadru.¹² Glavari su u razdoblju Druge austrijske uprave postavljeni iz dobrostojećih obitelji te se dotična služba prenosila generacijama. U Brguljama glavari su postavljeni iz roda Giričić (Ante, 1824.,¹³ Šime, 1904.)¹⁴, Herov (Mate, 1839. – 1846.,¹⁵ Ante 1881.¹⁶) i Petroša (Ivan, 1864. – 1865.)¹⁷, u Molatu iz roda Lovrenčić (Ivan, 1852. – 1856.)¹⁸, Pavlović (Ivan, 1824.,¹⁹ Ante, 1857. – 1861.)²⁰, Mavar (Ante, 1865. – 1866.)²¹, Matešić (Petar, 1841. – 1852.)²², Mračić (Jure, 1839.,²³ Šime, 1869. – 1871.)²⁴ i Stamać (Ivan 1900. – 1907.)²⁵, u Zapuntelu iz roda Laleta (Ante, 1824.,²⁶ Vicko, 1855.,²⁷ Frane, 1860. – 1862.)²⁸, Petrović (Ivan, 1840.,²⁹ Petar, 1875. – 1878.,³⁰ Šime, 1904.)³¹, Radov (Mate, 1867. – 1871.,³² Krsto, 1913.)³³ i Tomičić (Mate, 1842. – 1850.)³⁴. Međutim, osim generacijskog prenošenja službe glavara u uskom dobrostojećem sloju, pojavljuju se i ugledni pojedinci koji su osobnom sposobnošću postali glavari iako ne pripadaju navedenom sloju, u Brguljama Šime Ivosić (1861. – 1862.)³⁵ i Toma Ružić (1869.)³⁶,

¹² Frane IVKOVIĆ, Organizacija uprave u Dalmaciji za vrijeme druge austrijske uprave 1814.-1918., *Arhivski vjesnik*, 34-35/1991-1992, Zagreb, 37.

¹³ Državni arhiv u Zadru, HR-DAZD-382 Uprava za katastarsku izmjeru (1823.-1839.) (dalje: HR-DAZD-382 Uprava za katastarsku izmjeru), K. O. Zapuntel, 1824., br. 233, fol. 1.

¹⁴ HR-DAZD-222 Kotarski sud u Biogradu n/m (1820.-1943.) (dalje: HR-DAZD-222 Kotarski sud u Biogradu n/m), kut. 558, Z. K. Zapuntel, 1904.

¹⁵ HR-DAZD-378 Matične knjige, Brgulje, Knjiga mrtvih (1825.-1856.), br. 141, fol. 15-19.

¹⁶ HR-AZDN-64 Župa Molat, kut. 2, Imovnik kapelanije sv. Andrije u Brguljama, 19. studenog 1881.

¹⁷ HR-DAZD-378 Matične knjige (1565.-1949.) (dalje: HR-DAZD-378 Matične knjige), Brgulje, Knjiga mrtvih (1856.-1906.), br. 2228, fol. 3-4.

¹⁸ HR-DAZD-378 Matične knjige, Molat, Knjiga mrtvih (1825.-1856.), br. 620, fol. 57-63.

¹⁹ HR-DAZD-382 Uprava za katastarsku izmjeru, K. O. Molat, 1824., br. 383, fol. 1.

²⁰ HR-DAZD-378 Matične knjige, Molat, Knjiga mrtvih (1856.-1882.), br. 1689, fol. 1-7.

²¹ HR-DAZD-378 Matične knjige, Molat, Knjiga mrtvih (1856.-1882.), br. 1689, fol. 13-15.

²² HR-DAZD-378 Matične knjige, Molat, Knjiga mrtvih (1825.-1856.), br. 620, fol. 37-57.

²³ HR-DAZD-378 Matične knjige, Molat, Knjiga mrtvih (1825.-1856.), br. 620, fol. 35.

²⁴ HR-DAZD-366 Obitelj Zanchi (1297.-1908.) (dalje: HR-DAZD-366 Obitelj Zanchi), kut. 7, Općina Silba, Molat, 7. veljače 1871.

²⁵ HR-DAZD-222 Kotarski sud u Biogradu n/m, kut. 521, Z. K. Molat, 1904.

²⁶ HR-DAZD-382 Uprava za katastarsku izmjeru, K. O. Zapuntel, br. 233, fol. 1.

²⁷ HR-DAZD-366 Obitelj Zanchi, kut. 7, Općina Silba, Zapuntel, 27. travnja 1855.

²⁸ HR-DAZD-378 Matične knjige, Zapuntel, Knjiga mrtvih (1852.-1889.), br. 1713, fol. 4-7.

²⁹ HR-DAZD-378 Matične knjige, Zapuntel, Knjiga mrtvih (1826.-1851.), br. 1555, fol. 14.

³⁰ HR-DAZD-378 Matične knjige, Zapuntel, Knjiga mrtvih (1852.-1889.), br. 1713, fol. 21-23.

³¹ HR-DAZD-222 Kotarski sud u Biogradu n/m, kut. 558, Z. K. Zapuntel, 1904.

³² HR-DAZD-378 Matične knjige, Zapuntel, Knjiga mrtvih (1852.-1889.), br. 1713, fol. 11, 12.; HR-DAZD-366 Obitelj Zanchi, kut. 7, Općina Silba, Zapuntel, 8. veljače 1871.

³³ Ivan DEROKO, usmeni podatak, 12. srpnja 1987.

³⁴ HR-DAZD-378 Matične knjige, Zapuntel, Knjiga mrtvih (1826.-1851.), br. 1555, fol. 14-18.

³⁵ HR-DAZD-378 Matične knjige, Brgulje, Knjiga mrtvih (1856.-1906.), br. 2228, fol. 2.

³⁶ HR-AZDN-64 Župa Molat, kut. 1, Stanje dobara župe Molat i Brgulje, 29. kolovoza 1884.

u Molatu Marko Matulić (1861. – 1865.)³⁷ te u Zapuntelu Mate Ivičić (1863. – 1867.)³⁸ i Ivan Baranov (1905.)³⁹.

Rapalskim ugovorom godine 1920. otok Molat potpada pod upravni i sudski kotar Preko zbog pripojenja Zadra Kraljevini Italiji.⁴⁰ U Molatu se u razdoblju Kraljevine Jugoslavije razvija podružnica Hrvatske seljačke stranke, čiji je dugogodišnji predsjednik grad. poduzetnik Ivan ml. Stamać. Posljednji parlamentarni izbori u Kraljevini Jugoslaviji godine 1938. ponovili su izborne rezultate otprije tri godine Izbornog kotara Preko gdje je veliku većinu glasova odnijela Hrvatska seljačka stranka dr. Vlatka Mačeka udružena u Ujedinjenu opoziciju.⁴¹

U razdoblju Kraljevine Jugoslavije te u ratnom razdoblju posebno su istaknuli glavari u Brguljama Ante Giričić,⁴² a u Zapuntelu Nikola Batković.⁴³

3. TERITORIJALNE SNAGE

Na početku Druge austrijske uprave godine 1814. Teritorijalne snage ponovno su ustrojene po sličnom načelu prema kojem su postojale i za Prve austrijske uprave, odnosno Mletačke uprave, te su održane do godine 1850.⁴⁴ Teritorijalne snage kao ustanova vojnih snaga utemeljene su radi izvršenja zakona i reda.⁴⁵ Vojnoj službi u Teritorijalnim snagama podliježali su vojno sposobni muškarci od 16. do 60. godine života, a pandurskoj službi od 18. do 50. godine života.⁴⁶ Osim vojno-obrambene funkcije, Teritorijalne snage imaju i redarstvenu funkciju, što se očituje u nadziranju i djelovanju u potrebi održavanja zdravlja i nužne čistoće seoskog stanovništva, potom nadziranja i čuvanja javnih voda, bunara i cisterni, te nadziranja i sprječavanja šteta na privatnom zemljišnom posjedu.⁴⁷ Teritorijalne snage mogu se razvrstati na tri osnovne skupine: pandurske snage, seoske straže i poljske straže. Sve su one združene u jedno tijelo Teritorijalnih pokrajinskih snaga. Seoskim i poljskim stražama nadležni su časnici, odnosno kapetani koji su im zapovjednici. Serdari su mogli postavljeni kapetane koje izabire Općinska uprava, a potvrđuje Pretura u dogovoru sa Serdarijom.

U Molatu je formirana Podserdarija, a podređena je Serdariji u Sutomišćici koja je vojno-redarstveno nadležna za zadarske otoke.⁴⁸ U prvoj polovici 19. st.

³⁷ HR-DAZD-378 Matične knjige, Molat, Knjiga mrtvih (1856.-1882.), br. 1689, fol. 8-13.

³⁸ HR-DAZD-378 Matične knjige, Zapuntel, Knjiga mrtvih (1852.-1889.), br. 1713, fol. 8-10.

³⁹ HR-DAZD-222 Kotarski sud u Biogradu n/m, kut. 558, Z. K. Zapuntel, 1905.

⁴⁰ FORETIĆ 1974, 210, 211.

⁴¹ HR-DAZD-556 Obitelj Petrović-Stamać – Molat, Zapuntel (1873.-1968.), kut. 1, Članska iskaznica HSS-a Ivana pok. Šime Stamaća.

⁴² Otvorena škola u Brguljama na otoku Molatu, *Novo doba*, br. 70, 24. ožujka 1936.

⁴³ Otvorenje škole u Zapuntelu na otoku Molatu, *Novo doba*, br. 71, 24. ožujka 1939.

⁴⁴ Tado ORŠOLIĆ, *Vojna Dalmacija u 19. stoljeću: Vojska, teritorijalne snage, žandarmerija (1797.-1914.)*, Zadar 2013, 125.

⁴⁵ ORŠOLIĆ 2013, 129.

⁴⁶ ORŠOLIĆ 2013, 130.

⁴⁷ ORŠOLIĆ 2013, 134.

⁴⁸ IVKOVIĆ 1991-1992, 49, 50.

navodi se kapetan Teritorijalnih snaga Petar Petrović iz Zapuntela,⁴⁹ a u Molatu se navodi narednik Teritorijalnih snaga Ivan Bašić. Nažalost, do sada u izvorima nismo naišli na navode ostalih časnika i dočasnika Teritorijalnih snaga otoka Molata.⁵⁰ Međutim, možemo pretpostaviti da su u prvoj polovici 19. st. dočasnici regrutirani i iz molatskog roda Mračić čija vojna tradicija seže od 18. st.⁵¹

4. POMOĆNE PUČKE ŠKOLE

Nakon godinu dana slanja zamolbi od strane molatskog župnika don Šime Mavara, pa serdara Zadarskih otoka Šime de Lantane, te administracije Općine Silba i Nadbiskupske kurije u Zadru upućene Okružnom poglavarstvu u Zadru, konačno je sa svim pridržanim pravima registrirana Niža osnovna škola (poslije nazvana Pomoćna pučka škola) u Molatu godine 1845., a njezin prvi učitelj bio je navedeni župnik. U zamolbama se navodi kako Molat s 360 stanovnika ima 23 dječaka i 26 djevojčica školske dobi od 7 do 12 godina. Osim molatske djece, predviđeno je da nastavu pohađaju školska djeca iz susjednih Brgulja i čak iz Velog Rata. Ponudena kuća katnica u kojoj bi bila škola opisana je s dvjema prostorijama u svrhu budućih učionica te je navedena i kuhinja. Od uvjeta koje je propisalo Okružno poglavarstvo za uzdržavanje učitelja su dragovoljni novčani doprinosi roditelja upisane djece sukladno financijskim mogućnostima te ukupno dva barila vina i dvoja zaprežna kola drva za ogrjev godišnje.⁵² Time škola u Molatu spada među najstarije registrirane pomoćne pučke škole na zadarskom području.

U Zapuntelu kapelan don Petar Silvestrić pokušao je godine 1878. u dvama navratima, šaljući zamolbe Kotarskom školskom vijeću u Zadru, da mu dopuste otvorenje Pomoćne pučke škole, ponudivši i adekvatnu prostoriju, ali bio je odbijen. Međutim, kapelan Silvestrić ipak od godine 1878. svojevoljno poučava dječake školske dobi, kako saznajemo iz Izvješća kotarskog školskog nadzornika don Frane Bulića.⁵³ Treću poznatu Zamolbu za otvorenje Pomoćne pučke škole u Zapuntelu uputio je kapelan don Šime Matulina Kotarskom školskom vijeću godine 1899. U Zamolbi se navodi 23 djece školske dobi, a prostor za učionicu iznajmio bi u prizemlju svoje kuće veleposjednik zakupnik Šime Petrović.⁵⁴ Konačno Kotarsko školsko vijeće u Zadru, nakon trećeg pokušaja, odobrava na zahtjev don Šime Lovrovića osnutak Pomoćne pučke škole u Zapuntelu godine

⁴⁹ Arhiv Zadarske nadbiskupije, HR-AZDN-79 Župa Zapuntel, kut. 2, Don Ante Segarić, Godar pokojnih župljana, 1850.

⁵⁰ Grozdana FRANOV, Glagoljski mandat iz 1750. o postrojanju Teritorijalnih snaga Zadarskih otoka, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 33/2015, Zagreb, 207.

⁵¹ PETROVIĆ 2002, 27.

⁵² HR-DAZD-102 Okružno poglavarstvo, Redovni spisi (1842.-1847.) (dalje: HR-DAZD-102 Okružno poglavarstvo), kut. 86, Škola u Molatu, 1844.-1845.

⁵³ LJUBIČIĆ 2010, 35.

⁵⁴ HR-AZDN-79 Župa Zapuntel, Razni spisi, kut. 1, Zamolba Kotarskom školskom vijeću, 17. prosinca 1899.

9

1912. sa svim pridržanim pravima, a njezin je prvi učitelj navedeni kapelan.⁵⁵ Smještena je u Bratskoj kući kupljenoj od veleposjednika zakupnika Šime Petrovića.⁵⁶ Registrirana je i Školska knjižnica.⁵⁷

5. REDOVNE PUČKE ŠKOLE

Odlukom Kotarskog školskog vijeća u Zadru godine 1882. Pomoćna pučka škola u Molatu prerasla je u redovnu Pučku mješovitu školu. Njezina prva učiteljica bila je Jelisava Radinović. Školske godine 1882./1883. pohađalo ju je 50 daka od 56 obvezne djece školske dobi.⁵⁸ Registrirana je i Školska knjižnica godine 1908. u kojoj je 121 knjiga, a poslije se taj broj postupno povećavao.⁵⁹ Nastava se prvotno održava u kući obitelji Mandić do konačne izgradnje školske zgrade godine 1895.⁶⁰ za koju je Kotarsko školsko vijeće u Zadru izdvojilo 4.892,54 krune.⁶¹ Molatski župnik don Petar Silvestrić adaptira prvi kat župnog objekta za učiteljev stan godine 1902., koji je dan u najam, a prizemlje je namijenjeno za skladište za župne namirnice sakupljene od crkvene desetine.⁶²

Pomoćna se pučka škola ne navodi u Brguljama jer, kako je navedeno, djeca školske dobi odlaze u molatsku školu. Redovna Pučka mješovita škola otvorena je tek godine 1936., te je imenovan njezin prvi učitelj Ante Kirigin. Školska je zgrada građena u dvjema etapama, prva godine 1935., a druga godine 1938. Ideju izgradnje školske zgrade pokrenuo je posjednik i glavar Ante Giričić, a u financiranju su sudjelovali Ministarstvo prosvjete Kraljevine Jugoslavije i Odjel prosvjete Primorske banovine.⁶³ U prvoj etapi sagrađeni su vanjski zidovi, osim pregradnih, izgrađena je betonska podloga u prostorijama prizemlja i postavljene su stepenice te opločnik oko zgrade. Dovršetak gradnje u drugoj etapi obuhvatio je cjelovitu izvedbu krova uključivo s limarskim radovima te postavljanje nosača za nošenje pregradnog zida u učiteljevom stanu. Radove je izveo građevinski poduzetnik Božo Vidaković iz Ugljana. Ukupni troškovi radova iznosili su 42.548,50 dinara, trajali su 72 dana, odnosno u predviđenom roku. Po mišljenju nadzornog inženjera Anatolija Kalaničenka radovi su kvalitetno izvedeni.⁶⁴

Pomoćna pučka škola u Zapuntelu prerasta u redovnu Pučku mješovitu školu godine 1938. kada je imenovana učiteljica Vjera Karpani.⁶⁵ Nastava se održavala

⁵⁵ LJUBIČIĆ 2010, 402.

⁵⁶ HR-AZDN-79 Župa Zapuntel, kut. 2, Zapisnik primopredaje, 22. prosinca 1920.

⁵⁷ HR-AZDN-79 Župa Zapuntel, kut. 2, Zapisnik primopredaje, 1. kolovoza 1906.

⁵⁸ LJUBIČIĆ 2010, 243.

⁵⁹ LJUBIČIĆ 2010, 168.

⁶⁰ PETROVIĆ 2002, 29.

⁶¹ LJUBIČIĆ 2010, 112.

⁶² HR-AZDN-64 Župa Molat, Razni spisi (dalje: HR-AZDN-64 Župa Molat), kut. 1, Zapisnik primopredaje, 1. svibnja 1909.

⁶³ Otvorena škola u Brguljama na otoku Molatu, *Novo doba*, br. 70, 24. ožujka 1936.

⁶⁴ Državni arhiv u Šibeniku, HR-DAŠI-14 Kotarska oblast, Sresko načelstvo Šibenik, Građevinsko-tehnički odjel (1921.-1941.) (dalje: HR-DAŠI-14 Kotarska oblast), kut. 25, Protokol kolaudacije za nastavak gradnje osnovne škole u Brguljama općine Silba, 4. svibnja 1940.

⁶⁵ Imenovanje učitelja, *Novo doba*, br. 197, 23. kolovoza 1938.

10

prvotno u kući obitelji Šimat, a učitelj je stanovao u kući brodogradnog dioničara Dinka Mokovića. Prva etapa gradnje nove školske zgrade ostvarena je godine 1939., kada je imenovan novi učitelj Ivo Čič. Ideju za izgradnju nove školske zgrade u Zapuntelu pokrenuo je brodski dioničar i glavar Nikola Barković, a sredstva su osigurana samodoprinosom mještana.⁶⁶

6. LUČKE ISPOSTAVE

Lučka ispostava u Molatu navodi se prvi put godine 1832., a njezin je prvi agent Drago Matešić.⁶⁷ Molatska je ispostava godine 1839. prerasla u pomorsku carinu.⁶⁸ Ured sa stanom agenta i njegovom obitelji iznajmljeni su u kući brodogradničke obitelji Matešić u Lučini.

Lučka ispostava u Zapuntelu osnovana je 1872., a ukinuta je već godine 1877. zbog nedostatnog lučkog prometa te je premještena u Ist.⁶⁹ Njezin je prvi agent Mate Mirković.⁷⁰ U tom razdoblju ured Lučke ispostave sa stanom agenta i njegovom obitelji bili su smješteni u kući veleposjednika zakupnika Petra Petrovića u Portu, kojemu je Lučka uprava Zadar plaćala godišnji najam.

Manje lučke ispostave, kao što su bile molatska i kratkotrajno zapuntelska, uglavnom su vodile osobe koje su odslužile redovni rok u carskoj i kraljevskoj ratnoj mornarici te stekle dočasnički čin. Lučka se ispostava bavila upisnikom brodova, popisom mjesnih pomoraca, statistikom lučkog prometa, nadzorom nad ribarstvom, nadzorom nad brodogradnjom, sigurnošću plovidbe, održavanjem pomorske rasvjete...⁷¹

7. POŠTANSKI URED

U Molatu je Poštanski ured osnovan veoma rano u odnosu na druga naselja zadarskih otoka. Naime godine 1873. veletrgovac Šime Stamač sklapa Ugovor s Kotarskim poglavarstvom u Zadru gdje u svojoj kući otvara Poštanski ured, a nakon izgradnje nove kuće godine 1898. premješta se i Ured koji je uz redovnu djelatnost izdavao razglednice Molata (Selo i Lučina).⁷² Nasljeduje ga godine 1909. sin Paško, pa unuka Veronika nakon završene Ženske građanske škole sv. Dimitrija u Zadru.⁷³

⁶⁶ Otvorenje škole u Zapuntelu na otoku Molatu, *Novo doba*, br. 71, 24. ožujka 1939.

⁶⁷ *Allmanaco della Dalmazia per l'anno 1832*, 138.

⁶⁸ *Schematismo dell'imp. Regno Governo della Dalmazia per l'anno 1839*, 125.

⁶⁹ FIJO 1954, 258.

⁷⁰ Luigi MASČEK, *Manuale del Regno di Dalmazia per l'anno 1873*, 80.

⁷¹ FIJO 1954, 259.

⁷² Narodni muzej Zadar, Etnološki odjel, Zbirka obitelji Petrović (18.-20. st.) (dalje: NMZ, EO, Zbirka obitelji Petrović), Album razglednica, 1906.-1936.

⁷³ PETROVIĆ 2002, 30, 31.

8. ŽUPE I KAPELANIJE

8.1. Liturgijski i uredski jezik

U molatskoj župi tradiciju glagoljanja u obredu sv. mise prekinuo je župnik don Fausto Smoljan godine 1866. kada uvodi latinski jezik, a ostale obrede i pobožnosti vodi na hrvatskom jeziku. Narod je do godine 1881. u obredu sv. mise odgovarao na crkvenoslavenskom jeziku, a od tada na hrvatskom jeziku. Matične se knjige od godine 1869. umjesto talijanskog zapisuju na hrvatskom jeziku.⁷⁴ Molatski glavar Ivan Stamač godine 1900. pokreće peticiju o vraćanju crkvenoslavenskog jezika u obredu sv. mise jer je tadašnji župnik don Petar Silvestrić uveo latinski jezik te ju proslijeđuje Nadbiskupskoj kuriji u Zadru. Peticiju je potpisalo 36 župljana.⁷⁵ Župnik don Roman Lukin u Molatu godine 1934. osniva Župni muški zbor i Župni djevojački zbor te iste godine kupuje harmoniju za liturgijsko pjevanje, ali se istiskuje tradicionalno glagoljaško pjevanje.⁷⁶

U zapuntelskoj kapelaniji umjesto talijanskog jezika od godine 1875. matične se knjige započinju zapisivati na hrvatskom jeziku. Tradiciju glagoljanja sv. mise prekinuo je don Petar Silvestrić godine 1879., ali narod je odgovarao i dalje na crkvenoslavenskom jeziku. Ostale obrede kapelan Silvestrić je obavljao na hrvatskom jeziku.⁷⁷

U brguljskoj kapelaniji matične se knjige od godine 1872. umjesto talijanskog zapisuju na hrvatskom jeziku.⁷⁸ Godine 1903. dotad zavisna brguljska kapelanija postaje samostalna odvojivši se od susjedne molatske župe.⁷⁹

8.2. Graditeljstvo

Zalaganjem zapuntelskog kapelana don Marka Božajića godine 1872., a financiranu državnim sredstvima, dotadašnju prizemnu kuću za stanovanje s Uredom podiže na kat.⁸⁰

U Brguljama zaslugom kapelana don Benjamina Vecchiarda gradi se novo groblje godine 1878. te se od tada župljani ne ukapaju u molatsko groblje.⁸¹ Također i u Molatu se gradi novo groblje godine 1888.⁸²

Zahvaljujući državnoj potpori, inženjer građevine Petar d' Erco godine 1897. projektira temeljitu obnovu brguljske crkve sv. Andrije, gdje je u potpunosti izmijenjena fasada s novim prozorskim otvorima i portalom na pročelju te novom preslicom u neoklasicističkom stilu.⁸³

⁷⁴ HR-AZDN-52 Varia/Razno (1725.-1989.) (dalje: HR-AZDN-52 Varia/Razno), Glagoljaska liturgija u župama Zadarske nadbiskupije, kut. 1, Zapisnik župe Molat, 2. studenog 1900.

⁷⁵ HR-AZDN-52 Varia/Razno, kut. 1, Peticija župljana Molata, 24. listopada 1900.

⁷⁶ Molat - Napredak mjesta, *Katolik*, br. 24, 16. lipnja 1935.

⁷⁷ HR-AZDN-52 Varia/Razno, kut. 1, Zapisnik Kapelanije Zapuntel, 26. studenog 1900.

⁷⁸ HR-AZDN-378 Matične knjige, Brgulje, Knjiga mrtvih (1856.-1906.), br. 2228, fol. 9-10.

⁷⁹ Kažimir DRAGANOVIĆ, *Opći semantizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo 1939, 263.

⁸⁰ HR-AZDN-79 Župa Zapuntel, kut. 1, Zapisnik primopredaje, 10. srpnja 1935.

⁸¹ HR-AZDN-378 Matične knjige, Brgulje, Knjiga mrtvih (1856.-1906.), br. 141, fol. 15.

⁸² PETROVIĆ 2002, 29.

⁸³ HR-DAZD-353, Obitelj Erco - Zadar (1843.-1960.), kut. 12, br. 2.5.5., Skica obnove crkve u Brguljama, 29. rujna 1897.

Zalaganjem molatskog župnika don Marijana Magaša sagrađen je zvonik godine 1932., financiran od priloga župljana, a radove je izveo građevinski poduzetnik Ivan ml. Stamač. Zvonik je sagrađen od armiranog betona visine 27 metara.⁸⁴ Na njemu je postavljen trostrani sat godine 1939. koji su financirali iseljenici nastanjeni u američkom New Orleansu. Iznos ukupnih troškova sata iznosio je 800 američkih dolara. Sat je blagoslovio župnik don Ivan Jurčev.⁸⁵

8.3. Oltari i kipovi

Trgovac Jure Magaš godine 1869. naručuje polikromirani drveni oltar Gospe Karmelske u historiciističkom stilu za istoimenu kapelu.⁸⁶

Zapuntelski kapelan don Šime Matulina godine 1899. od prikupljenih priloga naručuje novi oltar u neoklasicističkom stilu, nadograđen na baroknu menzu. Paralelno je kupljen austrijsko-tirolski kip Gospe Lurdske.⁸⁷ Istovremeno se premješta kip sv. Ante Padovanskog u novosagrađenu nišu na jugozapadnom zidu.

Veletrgovac i dioničar Šime Magaš godine 1904. u župnoj crkvi sv. Marije financira gradnju oltara na mjestu prethodnog drvenog s pozlatom koji je bio posvećen sv. Mihovilu. Šest godina poslije kupuje i kip Gospe od Ružarija, austrijsko-tirolski rad, a istovremeno se mijenja naslovnik oltara.⁸⁸

Na inicijativu molatskog župnika don Romana Lukina župljani su sakupili novčane priloge za kupnju novog kipa Srca Isusova godine 1936., koji je postavljen na bočni barokni oltar zamijenivši ga kipom sv. Ante Padovanskog.⁸⁹ Kip je na blagdan Krista Kralja svečano procesijom doveden iz župne kuće u crkvu te je nakon mise slijedio blagoslov kipa.⁹⁰

8.4. Crkvena zvona

Kapelan don Mate Zorić godine 1881. pokreće akciju prikupljanja sredstava za kupnju dvaju zvona, koja bi se postavila na preslicu zapuntelske crkve sv. Marije. Veleposjednik zakupnik Petar Petrović darovao je 2.000 kruna za kupnju prvog zvona naručenog u Ljevaonici Jakova Cukrova u Splitu, a sljedeće su godine ostali župljani sakupili priloge za kupnju drugog zvona naručenog u istoj Ljevaonici.⁹¹ Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije zapuntelski župljani veoma su aktivni u raznim doprinosima za svoju crkvu, a posebno su se istakli dioničari Ivan i Dinko Moković, Ivan i Dinko Viskov, Nikola Batković i Šime Radov. Umjesto oduzetog zvona iz godine 1882. za potrebe austrijske vojske u Prvom svjetskom

⁸⁴ HR-AZDN-64 Župa Molat, Imovnik župne crkve sv. Marije u Molatu sastavljen od župnika don Romana Lukina, 20. listopada 1937.

⁸⁵ Molat – Lijepi dar mjestu, *Katolik*, br. 27, 2. srpnja 1939.

⁸⁶ PETROVIĆ 2002, 28.

⁸⁷ HR-AZDN-79 Župa Zapuntel, kut. 1, Zapisnik primopredaje, 22. prosinca 1920.

⁸⁸ HR-AZDN-64 Župa Molat, kut. 2, Zapisnik primopredaje župne crkve sv. Marije sastavljen u župnoj crkvi u Molatu, 6. rujna 1933.

⁸⁹ HR-AZDN-64 Župa Molat, Zapisnik primopredaje, 1. svibnja 1909.

⁹⁰ Molat – Proslava Krista Kralja, *Katolik*, br. 48, 29. studenog 1936.

⁹¹ HR-AZDN-79 Župa Zapuntel, kut. 1, Popis donatora za kupnju zvona, 1881., 1882.

ratu, godine 1927. na poticaj don Ćirila Pelajića kupuju iz Ljevaonice Jakova Cukrova u Splitu novo zvono.⁹²

Na poticaj župnika don Kazimira Sambunjaka molatski župljani godine 1924. kupuju dva zvona u Ljevaonici Ing. Francesco de Poli u Vittorio Venetu kod Trevisa.⁹³

Brguljski župljani, među kojima su posebno istaknuti dioničari Šime Marketo i Ivan Šarunić-Didov, kupuju dva zvona iz Strojne tovarne in livarne u Ljubljani godine 1932. Prvo je zvono posvećeno sv. Andriji, a drugo sv. Anti Padovanskom, što i prikazuju figuralne aplikacije.⁹⁴

9. KULTURNA DRUŠTVA

9.1. Glazbeno-dramska društva

Veoma aktivan u društvenom životu Molata bio je Tonči Stamač, koji je 1924. iz Silbe prenio karnevalske svečanosti. Cijelog je života pisao karnevalski Testament na cakavskom dijalektu, koji nažalost nije sačuvan.⁹⁵

Najistaknutije mjesto u kulturnom životu Molata u razdoblju Kraljevine Jugoslavije zauzima učitelj Zvonimir Šare koji osniva Glumačku družinu godine 1929., a Tamburaški orkestar osniva godine 1935. U prizemlju Seosko-prosvjetnog doma, koji je sagrađen dobrovoljnim priložima mještana godine 1926., uređena je Velika dvorana godine 1935. u kojoj se izvode glazbena i dramska djela. U istoj dvorani organizirani su suvremeni plesovi uz pratnju harmonike, čime se istiskuje tradicionalno narodno kolo.

Takoder, i u Zapuntelu i Brguljama nakon Prvog svjetskog rata pod utjecajem američkih povratnika istiskuje se tradicionalno narodno kolo i uvodi se u zabavnom životu instrument harmonika uz koju se plešu suvremeni plesovi.

Razne društvene događaje u razdoblju Kraljevine Jugoslavije svojim fotografskim aparatom ovekovečio je radiotelegrafist Justo Štamač u Molatu, a don Frane Poro u Zapuntelu.⁹⁶

9.2. Narodne knjižnice i čitaonice

Učitelj Šare osniva u Molatu Narodnu knjižnicu i čitaonicu godine 1933., koja je bila smještena na prvom katu Seosko-prosvjetnog doma.⁹⁷

Narodnu knjižnicu i čitaonicu u Brguljama osniva godine 1940. Upravni odbor Poljoprivredno-potrošne zadruge na čelu s američkim povratnikom i brodskim dioničarom Ivanom Šarunićem-Didovom.⁹⁸ Svrha je Čitaonice

⁹² Rozario ŠUTRIN, Iz povijesti naših župa – otok Molat, *Vjesnik Zadarske nadbiskupije*, 11-12/1998, Zadar, 376.

⁹³ ŠUTRIN 1998, 374.

⁹⁴ ŠUTRIN 1998, 375.

⁹⁵ Stanko PARADA, usmeni podatak, 20. kolovoza 1988.

⁹⁶ NMZ, EO, Zbirka obitelji Petrović, Albumi fotografija, 1890.-1941.

⁹⁷ Molat – Napredak mjesta, *Katolik*, br. 24, 16. lipnja 1935.

⁹⁸ Petar CAR, usmeni podatak, 12. srpnja 1987.

prosvjećivanje članova Zadruga širenjem literature o zadrugarstvu te organiziranjem tribina o stručnim temama.

Narodnu knjižnicu i čitaonicu "Napredak" u Zapuntelu godine 1942. osniva Upravni odbor Poljoprivredno-potrošne zadruga na čelu s američkim povratnikom Šimom Derokom. Svrha je prosvjećivanje članova Zadruga širenjem literature o zadrugarstvu te organiziranjem prigodnih tribina.⁹⁹

10. ZADRUGE

10.1. Ribarske zadruga

Na poticaj molatskog glavaru Ivana Stamaća godine 1907. osnovana je Ribarska zadruga s neograničenim jamstvom, on je ujedno bio i njezin prvi predsjednik. Zadruga je brojala 27 članova, koji su bili prilično aktivni, te je objavljen Pravilnik.¹⁰⁰ Njezini članovi orijentiraju se na zajednički ljetni ribolov tratama.¹⁰¹ Zadruga je posjedovala zgradu u Lučini. Već sljedeće godine učlanjena je u Zadružni savez u Splitu.¹⁰²

U Zapuntelu Ribarsku zadrugu osniva posjednik i glavar Krsto Radov godine 1913., koja je bila smještena u ribarskom skladištu obitelji Radov u Portu.¹⁰³ Zadruga ipak nije bila registrirana.

10.2. Ovčarsko-mljekarska zadruga

Upravitelj Poštanskog ureda u Molatu Paško Stamać osniva Ovčarsko-mljekarsku zadrugu godine 1931. Zadruga je posjedovala zgradu te je više puta bila pohvaljena od strane stručnih povjerenstava za uvjete i rad, osiguravši time pravilno kvaliteta ovčjeg sira.¹⁰⁴

10.3. Poljoprivredno-potrošne zadruga

U Brguljama Poljoprivredno-potrošnu zadrugu radi zaštite stanovništva od visokih cijena mješovite robe mjesnih trgovaca Ivana Maletića i Petra Petroše osniva godine 1940. američki povratnik i brodski dioničar Ivan Šarunić-Didov.¹⁰⁵ Time se štitilo siromašnije stanovništvo kako ne bi upalo u dužničko ropstvo. Zadruga ipak nije bila registrirana.

Poljoprivredno-potrošna zadruga u Zapuntelu s ograničenim jamstvom na neodređeno vrijeme osnovana je godine 1942. nasuprot monopolu mjesnog trgovca Petra ml. Petrovića čija je mješovita roba također prodavana po visokim cijenama. Prvi je predsjednik bio američki povratnik Šime Deroko, zamjenik Domenik Maletić, a članovi Marko Lalera i Šime Radov. Svrha je Zadruga na-

⁹⁹ HR-DAŠI-232 Okružni sud Šibenik, Zadruga (1945.-1990.) (dalje: HR-DAŠI-232 Okružni sud Šibenik), Spisi Potrošne zadruga Zapuntel, 26. ožujka 1947.

¹⁰⁰ GANZA-ARAS 1986, 159.

¹⁰¹ PERIČIĆ 2010, 270.

¹⁰² Isto, 164.

¹⁰³ Ivan DEROKO, usmeni podatak, 7. srpnja. 1986.

¹⁰⁴ *Jadranski dnevnik*, br. 4, god. 1934.

¹⁰⁵ Petar CAR, usmeni podatak, 12. srpnja 1987.

bavljati prehrambene namirnice i gospodarske potrepštine; prodavati ih samo svojim članovima; preuzimati proizvode od svojih članova te ih prodavati u pre-rađenom ili neperadenom stanju; davati predujmove svojim članovima na proizvode koje su predali Zadrugi na unovčenje; brinuti se za prosvječivanje svojih članova putem zadrugne knjižnice i čitaonice te prigodnih predavanja; primati uloške od članova i nečlanova radi pribavljanja novčanih sredstava.¹⁰⁶

11. ZAKLJUČAK

Na koncu razmatrane teme društveni razvoj naselja otoka Molata možemo podijeliti u dva razdoblja: prvo od godine 1813. do 1900. i drugo od godine 1900. do 1943. U prvom su razdoblju glavni nositelj društvenog života župe, odnosno kapelanije i lokalna uprava te Teritorijalne snage.

Članovi lokalne uprave i časnici Teritorijalnih snaga u razdoblju Druge austrijske uprave birani su u uskom dobrostojećem sloju te se navedene službe generacijski prenose i time obitelji uz materijalni status zadržavaju i društvene privilegije jer su po poreznom cenzusu jedini imali pravo političkoga glasa.

Neizmijerna je uloga župnika u osnivanju pomoćnih pučkih škola u Molatu (1845.) i uporni pokušaji kapelana u Zapuntelu, koji su ipak urodili registracijom Pomoćne pučke škole sa svim pridržanim pravima (1912.).

Promjene se zbivaju i u liturgijskom jeziku gdje župnici i kapelani crkvenoslavenski zamjenjuju latinskim jezikom (Molat, 1866., Zapuntel, 1879.). Ipak, narod i dalje odgovara na crkvenoslavenskom jeziku. Uvodi se hrvatski jezik u župnu administraciju (Molat, 1869., Brgulje, 1872., Zapuntel, 1875.). Župnici i kapelani pokreću akcije prikupljanja novčanih priloga te se grade oltari, naručuju oltarni kipovi, kupuju zvona, ali i državne institucije financiraju gradnju i obnove župnih kuća i crkava. Posebno se ističu imućni donatori koji daruju novac za kupnju oltara i kipova te zvona.

Austrijske državne institucije osnivaju lučke ispostave (Molat, 1832., Zapuntel, 1872.), Poštanski ured (Molat, 1873.) te preuzimaju vođenje pučkih mješovitih škola (Molat, 1882.). Ujedno zapošljavaju lučke i poštanske činovnike te učitelje.

U drugom razdoblju od godine 1900. do 1943. utjecaj na društveni i religiozni život uz crkvene preuzimaju i civilne osobe. Naime, na poticaj molatskoga glavarova godine 1900. organizira se peticija za vraćanje crkvenoslavenskog jezika u liturgiju umjesto latinskog jezika. Jačanje nacionalne svijesti posebno se očitovalo na izborima za Carevinsko vijeće 1907. i 1911. gdje dobrostojeći sloj glasuje za Stranku prava don Ive Prodana.

Glavari osnivaju ribarske zadruge (Molat, 1907., Zapuntel, 1913.) i pokreću gradnju školskih zgrada (Brgulje, 1935., Zapuntel, 1939.). Učitelji i činovnici te župnici također osnivaju zadruge (Molat, Ovčarsko-mljekarska, 1931.) i kulturna društva (Molat, Glumačka družina, 1929., Narodna knjižnica i čitaonica, 1933., Tamburaški orkestar, 1935., župni zborovi, 1934.). Osniva se i podružni-

¹⁰⁶ HR-DAŠI-232 Okružni sud Šibenik, Spisi Potrošne zadruge Zapuntel, 26. ožujka 1947.

ca Hrvatske seljačke stranke u Molatu te stanovnici otoka Molata na parlamentarnim izborima u Preku 1935. i 1938. glasuju za Hrvatsku seljačku stranku.

Dolaskom američkih iseljenika nakon Prvog svjetskog rata pokreću se poljoprivredno-potrošne zadruge (Brgulje, 1940., Zapuntel, 1942.) radi zaštite siromašnijeg stanovništva od visokih cijena lokalnih trgovaca i upadanja u dužničko ropstvo. Paralelno se osnivaju i narodne knjižnice i čitaonice. Američki povratnici donose nove glazbene instrumente koji prate suvremene plesove istiskujući tradicijsko narodno kolo te se uvode karnevalske svečanosti (Molat, 1924.).

Državne institucije Kraljevine Jugoslavije osnivaju redovne pučke škole (Brgulje, 1936., Zapuntel, 1938.) te financiraju gradnju školske zgrade u Brguljama, ali najvećim dijelom stanovništvo samodoprinosom podiže javne zgrade (Molat, objekt Ribarske zadruge, zgrada, 1907., Seosko-prosvjetnog doma, 1926., objekt Ovčarsko-mljekarske zadruge, 1931., Zapuntel, školska zgrada, 1939.). Također su župljani aktivni u raznim župnim akcijama pri kupnji zvona, gradnji zvonika i kupnji oltarnih kipova.

Dakle, razvoj društvenog života u naseljima otoka Molata dostigao je svoj vrhunac od 1900. do 1943. zahvaljujući izuzetnoj aktivnosti pojedinaca (župnika, kapelana, glavara, učitelja, činovnika i povratnika), a što je pratila financijska potpora državnih institucija i većim dijelom samodoprinosi stanovništva zahvaljujući razvoju trgovačkog brodarstva, trgovine, ugostiteljstva i raznih obrta te obogaćenim američkim povratnicima.

Bibliografija

Arhivski izvori

- Arhiv Zadarske nadbiskupije
- HR-AZDN-52 Varia/Razno (1725.-1989.)
- HR-AZDN-64 Župa Molat
- HR-AZDN-79 Župa Zapuntel
- Državni arhiv u Šibeniku
- HR-DAŠI-14 Kotarska oblast, Sresko načelstvo Šibenik (1921.-1941.)
- HR-DAŠI-232 Okružni sud Šibenik (1945.-1990.)
- Državni arhiv u Zadru
- HR-DAZD-102 Okružno poglavarstvo, Redovni spisi (1842.-1847.)
- HR-DAZD-222 Kotarski sud u Biogradu n/m (1820.-1943.)
- HR-DAZD-353 Obitelj Erco – Zadar (1843.-1960.)
- HR-DAZD-366 Obitelj Zanchi (1297.-1908.)
- HR-DAZD-378 Matične knjige (1565.-1949.)
- HR-DAZD-382 Uprava za katastarsku izmjeru (1823.-1839.)
- HR-DAZD-556 Obitelj Petrović-Stamać – Molat, Zapuntel (1873.-1968.)

Muzeološki izvori

- Narodni muzej Zadar, Etnološki odjel
- Zbirka obitelji Petrović (18.-20. st)

Tiskani izvori

Allmanacco della Dalmazia per l'anno 1832.

DRAGANOVIĆ, Kažimir, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo 1939.

Jadranski dnevnik, 1934.

Katolik, 1935., 1936., 1939.

MASCHEK, Luigi, *Manuale del Regno di Dalmazia per l'anno 1873.*

Novo doba, 1936., 1938., 1939.

Schematismo dell'imp. Regno Governo della Dalmazia per l'anno 1839.

Literatura

DIKLIĆ 2003 – Marjan Diklić, Dvije pobjede don Ive Prodana na izborima za Carevinsko vijeće u Beču, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 45/2003, Zadar, 375-391.

FIJO 1954 – Oliver FIJO, Pomorstvo Zadarsko-Šibenske regije u drugoj polovini XIX. stoljeća, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 1/1954, Zagreb, 257-275.

FORETIĆ 1974, Dinko FORETIĆ, Otoci Zadarskog arhipelaga u periodu od 1860. do 1940., *Zadarsko otočje*, Zbornik, 1974, Zadar, 209-229.

FRANOV-ŽIVKOVIĆ 2015 – Grozdana FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Glagoljski mandat iz 1750. o postrojavanju Teritorijalnih snaga Zadarskih otoka, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 33/2015, Zagreb, 199-215.

FRANOV-ŽIVKOVIĆ 2018 – Grozdana FRANOV-ŽIVKOVIĆ, Društveni položaj pripadnika mletačkih Teritorijalnih snaga (Černida) sa zadarskog područja u 17. i 18. stoljeću na temelju glagoljskih matičnih knjiga i ostalih dokumenata, *Acta Histiae*, 2/2018, Koper, 473-502.

GANZA-ARAS 1986 – Tereza GANZA-ARAS, Pokušaj kapitalističke preobrazbe sela i zadružni pokret u austrijskoj Dalmaciji od razdoblja liberalizma do 1918. godine, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*, 19/1986, 133-178.

IVKOVIĆ 1991-1992 – Frane IVKOVIĆ, Organizacija uprave u Dalmaciji za vrijeme druge austrijske vladavine 1814.-1918., *Arhivski vjesnik*, 34-35/1991-1992, Zagreb, 31-51.

LJUBIČIĆ 2010 – Šime LJUBIČIĆ, *Pučko školstvo Zadarskog kotara od 1869. do 1920. godine*, Nin 2010.

MAGAŠ 1981 – Damir MAGAŠ, Molat. Prilog geografskim istraživanjima u Zadarskoj regiji, *Radovi Zavoda JAZU u Zadru*, 27-28/1981, Zadar, 355-420.

ORŠOLIĆ 2013 – Tado Oršolić, *Vojna Dalmacija u 19. stoljeću: Vojska, Teritorijalne snage, Žandarmerija (1797.-1914.)*, Zadar 2013.

PERIČIĆ 2010 – Šime PERIČIĆ, Prilog poznavanju gospodarstva otoka Molata od 18. do početka 20. st., *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 52/2010, 261-273.

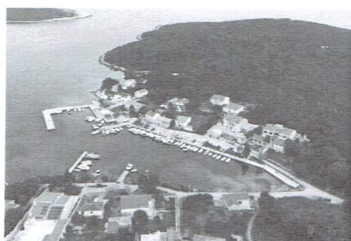
ZADARSKA SMOTRA · 1-3 · 2022

STUDIJE, RASPRAVE, ESEJI

PETROVIĆ 2002 – Oleg PETROVIĆ, Natpisi otoka Molata (1479.-1899.), *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 44/2002, Zadar, 9-46.

ROTIM 2018 – Nino ROTIM, Filoksera ili trsov ušenac, *Glasnik zaštite bilja*, 6/2018, Zagreb, 77-82.

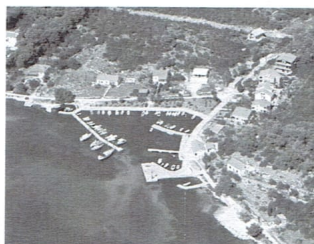
ŠUTRIN 1998 – Rozario ŠUTRIN, Iz povijesti naših – otok Molat, *Vjesnik Zadarske nadbiskupije*, 11-12/1998, Zadar, 373-376.



Zapuntel



Šibenik



Brgulje